

tās kontinuitātes paradigmas stiprināšanā viņu darbība ir milzīga, bet diemžēl nenovērtēta. Jācer, ka *Draudu un cerību lokā* ne tikai jauno pētnieku vidū, kuri nākotnē varētu censties atbildēt uz vairākiem grāmatā uzdotajiem

pētnieciskajiem jautājumiem, bet arī sabiedrībā radīs interesi par pretestības kustībām Latvijā, tā piešķirot nacionālās pretestības kustības dalībniekiem viņiem pienākošos vietu Latvijas atmiņu telpā.

DIVZIRGU ARKLA VAGA

Elmārs Pelkaus, vēsturnieks

Grāmata ir iespaidīga izmēra un 352 lapas bieza. Uz vāka pašapzinīgs nosaukums *Ne tikai vagas vilcēji. Latvijas Zemnieku savienībai 100, 1917–2017*. Autori Aivars Berķis un Ēriks Hānbergs – domubiedri, jau agrāk vagu vienā iejūgā dzinuši.

Ar to jau arī šī grāmata atšķiras no 1995. gadā iznākušas *Latvijas Zemnieku savienības vēstures*¹, kuras autori tā arī nespēja vienoties par kopīgiem secinājumiem. Pārāk dažāds bija viņu uzskatu spektrs, tāpēc nodaļas izskatījās īsti nesalāgotas, kaut tajās bija ietverts ne mazums vērtīga un pirmreizīga materiāla.

A. Berķa un Ē. Hānberga grāmata iznākusi ne vien Latvijas Zemnieku savienības (LZS) simtgades zīmē, bet arī tās „zvaigžņu stundā”, kad Zaļo un Zemnieku savienība (ZZS) ir valdošās koalīcijas līdere. ZZS pārstāvji ir Valsts prezidents un Ministru prezidents, pieci ministri visatbildīgākajās jomās. Iespējams, ka tā tas būs arī šī *Akadēmiskās Dzīves* numura iznākšanas brīdī. Katrā ziņā ir skaidrs, ka nevienai citai no Latvijas pirmskara politiskajām partijām (ieskaitot Zemnieku savienības tradicionālos oponentus sociāldemokrātus) tik ilgu un raženu mūžu nav izdevies nodzīvot. Tas ir neieinteresēts vērtējums – šo rindu autors nav LZS biedrs un nepieder pie ZZS elektorāta.

Domāju, ka grāmatas nodaļas, kurās stāstīts par atjaunotās LZS gaitām no 1990. gada līdz mūsdienām, galvenokārt ieinteresēs notikumu līdzdalībniekus un neatkarību atguvušās valsts politisko procesu pētniekus. Pārējo auditoriju vairāk varētu interesēt partijas tālās pagājības ainas un nākotnes vīzijas – kā vienā, tā otrā gadījumā jaušama visciešākā saistība ar visas valsts likteņiem.

Grāmatas autori nav vairājušies atklāti paust savu viedokli diskutablos jautājumos. Minēšu vienu piemēru: „Latvijai atgūstot neatkarību, [Alfreda] Ceihnera un [Alberta] Zalta darbi bija sen piemirsti, jo bibliotēkās nebija pieejami. Tāpēc Zviedrijā izdotā [Arnolda] Aizsilnieka grāmata² nāca kā atklāsme un kā vienīgā patiesība. Tā arī atbildā astoņdesmitajos gados pasaulē valdošajai brīvā tirgus teorijai [...] A. Aizsilnieka saimnieciskos uzskatus varētu raksturot kā izteikti liberālus, kamēr K. Ulmanis piekopa stingru visas tautas interesēm pakļautu saimniecības valstisku regulēšanu [...]. Liberālā ekonomikā reālo varu personificē nauda, kapitāls, bagātība. Ja to neierobežo likumi un stingra valsts kontrole, iegūstam „mežonīgo kapitālismu”, kur notiek sabiedrības hipernoslāņošanās, izveidojoties šauram bagātnieku slānim, kas netraucēti izšķērdē tautas bagātības, bet tautas lielākā daļa grimst nabadzībā.” (90.–92. lpp.)

¹ *Latvijas Zemnieku savienības vēsture: Izcelsme, attīstība, mūsdienas* (1995) Rīga : Preses nams.

² Aizsilnieks, A. (1968–1976) *Latvijas saimniecības vēsture 1914–1945*. Stokholma : Daugava.

Autori polemizē ar Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma kritiķiem arī 1934. gada 15. maija un 1940. gada 17. jūnija notikumu sakarā, proti – ja nebūtu bijis 1934. gada apvērsuma, Latvija 1940. gadā būtu ar bruņotu spēku pretojusies agresoram.

Šo rindu autors uzskata, ka Latvija, tāpat kā abas pārējās Baltijas valstis, pretojās, taču izvairījās no kaujām pilnīgi bezcerīgā 1940. gada situācijā un sāka bruņoto cīņu 1941. gada vasarā. Latviešu partizāni kara pirmajās dienās atbrīvoja Rīgas priekšpilsētas, sešas apriņķa pilsētas, trīspadsmit mazpilsētas un daudzus pagastus³. Šie panākumi bija iespējami tikai tāpēc, ka Latvijas armija netika internēta un tās kadri netika masveidā iznīcināti vēl pirms 1941. gada jūnija. Pēc nepilnīgām ziņām, komunistiskās okupācijas pirmajā gadā apcietināti un bez vēsts pazuduši 1086 virsnieki. Tie bija ārkārtīgi smagi, tomēr ne katastrofāli zaudējumi. Latvijā bija palicis arī K. Ulmaņa izveidotās aizsargu organizācijas pamatkontingents, viņi kļuva par bruņotās pretošanās kustības galveno balstu. Tādējādi tika klievēts mīts par Latvijas labprātīgo pievienošanos PSRS; šo mītu klievēja arī K. Ulmaņa valdības ieceltais sūtnis Londonā – ārkārtējo pilnvaru nesējs Kārlis Zariņš u. c. Latvijas diplomātiskie pārstāvji. Piebilda, ka K. Ulmaņa un viņa līdzgaitnieku kritiku „nepretošanās” sakarā aizsāka

vācu nacistu propagandisti – K. Ulmaņa kliķe esot pārāk paļāvusies uz „angļu–amerikāņu žīdiskās plutokrātijas” atbalstu un ignorējusi nacionālsociālistisko Vāciju. K. Ulmanis, tāpat kā pārējo Baltijas valstu un Polijas vadītāji, jau arī nemaz neesot bijis īsti leģitīms Valsts prezidents, jo sagrābis varu apvērsuma rezultātā, kļūdams par diktatoru. Nacionālsociālisti Vācijā turpretī nākuši pie varas demokrātiskās vēlēšanās (*sic!*).

Protams, K. Ulmani var iedomāties arī bez Zemnieku savienības un Zemnieku savienība palaikam attālinājās no K. Ulmaņa, taču tautas apziņā tas ir kopējs jēdziens, un autori to tā arī traktējuši. 15. maija Latvijas veikums ir Zemnieku savienības darbā sagatavots (piebilda, ka apvērsums valstij ir kā ķirurģiskā operācija cilvēkam – par to nemēdz sajūsmīnāties, un labāk bez tās iztikt, taču galvenais tomēr ir – vai cilvēks pēc operācijas kļuvis veselāks, stiprāks, vai viņa dzīve kļuvusi pilvērtīgāka, krāšņāka).

Nav nācies citur lasīt tik dziļu un pārdomātu Latvijas lauksaimniecības procesu analīzi kā grāmatas 102.–112. lappusē. Šī analīze met tiltu no pagātnes uz šodienu, kad LZS no zemnieku partijas ir pārtapusi par lauku pašvaldību partiju, bet ZZS pēc pēdējām pašvaldību vēlēšanām ieguvusi vadību 44 pašvaldībās no 118 (nākamā veiksmīgākā – Latvijas Reģionu apvienība, kurai ir 15 priekšsēdētāju).

Ja nu pašvaldību darbinieki (un ne tikai) turēs uz galda vai grāmatplauktā šo zaļo grāmatu, tad, jādodomā, viņi dzīvos zaļi! Jo grāmata ir gudra, vērsta uz nākotni.

³ Pelkaus, E. (2004) *Cīņa un cerība: Partizāni Latvijā 1941. gada vasarā*. Rīga : N.I.M.S.